

Latín medieval. Introducción a su estudio y antología,¹ por VICENTE BLANCO, GARCÍA. Madrid, M. Aguilar editor, [1944]. 148 pàgs.

MANUEL C. DÍAZ Y DÍAZ: *Antología del latín vulgar*. Madrid, Editorial Gredos, [1950]. 274 pàgs. («Biblioteca Románica Hispánica», IV : Textos.)

Textos históricos en latín medieval. Siglos VIII-XIII. Selección y notas de LUIS VÁZQUEZ DE PARGA. Madrid, Escuela de Estudios Medievales (CSIC), 1952. 240 pàgs. («Textos», XXIII=«Comisión de latín medieval», I).

Estem en general tan mancats de textos de llatí tardà, que cal donar coratjosa benvinguda a tots els esforços que tendeixen a facilitar-nos-en ; aquest és el cas dels llibres que comentem ací ; per bé que orientats molt diferentment des de qualsevol punt de vista, com direm tot seguit, totes tres obres estenen el que acostuma a ésser concepte limitat de la vida de la llengua llatina, projectant-la vers èpoques en les quals el mateix llatí és traït per altres maneres de parlar i àdhuc d'escriure que en deriven ; aquesta és la raó de l'interès que té per a la romanística l'estudi i la interpretació de textos de llatí posterior. Les obres a què ens referim es presenten amb una finalitat bàsicament didàctica ; no obstant, els llibres de Díaz i Vázquez de Parga satisfan, molt més que el de Blanco García, les exigències de la ciència moderna, que no sols no han de negligir-se en la confecció de llibres susceptibles d'ésser aplicats a l'ensenyament, sinó que potser han de subjectar-s'hi amb un rigor encara més extremat.

I. — V. Blanco García explica, en una breu introducció (pàgs. 17-21), les limitacions que ell mateix s'imposa, després de caracteritzar tant el llatí literari medieval com el llatí vulgar. Hi consigna uns rudiments d'edició de textos i una indicació sumària de diccionaris de llatí medieval. La part dedicada a l'estudi gramatical conté unes observacions d'ortografia ; queden gairebé reduïdes a les manifestacions gràfiques de veritables trets fonètics del llatí tardà i parlat (assimilacions, reduccions vocàliques, sonoritzacions, monoftongacions) (pàgs. 27-32). Elemental, molt elemental, és el que hom hi trobarà sobre el lèxic (pàgs. 32-35). Quelcom més abundant és la sintaxi, bé que no sabem per què han estat seleccionats uns aspectes i no d'altres ; constitueixen aquest capítol unes nocions sobre els pronoms, graus de comparació, partícules (en realitat, preposicions i conjuncions), casos, modes i temps verbals (pàgs. 35-49). Clou el text una breu notícia sobre la quantitat (ritme, *cursus*) en llatí medieval (pàgs. 49-52). A continuació és publicada l'Antologia de textos llatins medievals ; la componen breus fragments, que descriuen una corba cronològica molt ampla ; de Petroni i un text legal (Gaius) arribem, per sant Ambròs, sant Agustí i altres pares, als textos històrics ; ací, bé que no en manquen de forasters (Eginhard), predominen els autors peninsulars : sant Isidor i cròniques llatines medievals ; hi ha, encara, alguns *exempla*, com també documents i epístoles. L'antologia és, com deïem, una corba ampla, que permet de veure notables diferències de llengua i d'estil, i trobem encertat que, donada

1. A la coberta externa del llibre el títol és diferent : *Gramática y antología de latín medieval. Introducción a su estudio*. També sorprèn (precisament entre aquests títol i subtítol) la indicació de *tomo VI*, de la qual hom troba raó (però no justificació) a la darrera pàgina de la coberta, on s'anuncia tota una *serie de textos latinos*, que situa aquest llibre al volum VI.

la reduïda extensió del llibre, hom hagi sacrificat la llargada de cada fragment en benefici de la diversitat de textos representats. Cal dir, però, que l'edició de l'antologia és força deficient: no podem saber com han estat establerts els textos, ni de quines edicions són reproducció (llevat dels *exempla*, pàgs. 114-122), ni hi figuren variants, no hi ha notes lingüístiques, etc. Amb tot, atès que és un llibret d'una finalitat només orientadora, no dubtem que pot ésser ben eficaç i profitós per a qui començarà d'iniciar-se al llatí medieval.

II. — Molt diferentment hem de parlar de la segona obra que ens ocupa: l'antologia del Prof. Díaz respon a les exigències de la crítica moderna i, sense perdre el buscat to de manual universitari (pàgs. 9-10), hom hi veurà pertot una profunda preocupació per la selecció de textos, per a situar els autors, per a l'establiment i crítica del text, en un mot, per a aconseguir una edició útil i simpàtica de textos difícilment manejables pels erudits i estudiants. Componen l'antologia textos de llatí buscadament plebeu (Petroni); fragments escrits a l'atzar i sense cap preocupació estètica (els *gaffits* pompeians, les *tabellae defixionum*); textos de lèxic especialitzat que resulten degradats per qualsevol circumstància (Apicius, Marcellus Burdigalensis, Anthimus, *Mulomedicina Chironis*); correccions de gramàtics (*Appendix Probi*, Consenci, *De dubiis nominibus*); inscripcions llatines; textos legals i jurídics, encara que siguin parodiats (*Testamentum porcelli*, la llei *raetica curiensis*); una sèrie de textos cristians en llatí tardà (versions bíbliques, la famosa *Peregrinatio*, sant Agustí, la regla de sant Benet); glossaris i fórmules medievals; bastants textos històrics (sant Gregori de Tours, Fredegarius, el *Liber historiae francorum*, diverses vides); diplomes, cartes i documents de diverses procedències; textos especialitzats (*compositiones ad tingenda musiva*, *textus geographici minores*), i l'auto-defensa d'Elipandus. Tots els fragments que constitueixen l'antologia vénen precedits d'una petita monografia orientadora, on el Prof. Díaz, després d'una descripció general amb referència a l'autor o al text i al seu ambient, a les vicissituds de la tradició manuscrita, etc., fa constar les edicions més importants del text, els estudis (crítica i gramàtica del text, interpretació i notes), el valor del fragment considerat des d'un punt de vista lingüístic i la seva pròpia edició del text (quina edició anterior adopta, per què, com fixa les variants, etc.). Això permet que el lector, ben preparat, trobi en cada cas una pulcra edició dels textos. Moltes notes a peu de pàgina expliquen i interpreten el text; generalment són notes de llengua, dedicades a fer entendre el llatí quan s'allunya de la llengua clàssica, i hem de dir ací que, sense que hi manquin notes de cara a les llengües romàniques, hauríem desitjat una constant anotació de caire romanístic, més que més pertanyent aquest llibre a una biblioteca romànica. D'altra banda, hem de fer notar que, si bé el Sr. Díaz no ha escrit una gramàtica del llatí vulgar, entre les esmentades notes al text i l'índex gramatical del final del llibre (pàgs. 261-268), hom pot esprémer molta doctrina gramatical llatino-vulgar; naturalment que de vegades això no és massa fàcil, atès que les indicacions són molt comprimides, però l'autor encarrega aquesta tasca explícitament als professors universitaris que dirigiran els cursos de llatí vulgar (pàgs. 9-10). Ara, només voldríem observar que no ens sembla escaient que hom anomeni aquesta antologia *de llatí vulgar*: trobem que és un títol de concessió que obliga l'autor, en adoptar-lo, a fer unes disquisicions sobre què és el llatí vulgar (pàgs. 10-11), de les quals es desprèn, és clar, que la majoria de textos que ens proposa, no són propiament de llatí vulgar.

III. — L'antologia del Sr. Vázquez de Parga va dedicada a futurs histo-

riadors : comparteix amb les anteriors una finalitat didàctica, però la'n distància el punt de vista, no de lingüista, sinó d'historiador, que ha presidit la selecció. Amb tot, pot ésser ben utilitzada amb profit per tothom qui voldrà familiaritzar-se amb el llatí medieval. Tots els fragments escrits pertanyen a temes de la història d'Espanya, de la qual s'ha buscat que hi hagués representació dels moments cabdals de l'Edat Mitjana. Els textos han estat ordenats per un criteri cronològic, no pas d'autors o obres, sinó dels temes tractats, amb la qual cosa els fets descrits tenen illació i es presten a ésser interpretats. Preval així el punt de vista historiogràfic del recull, però, afortunadament, hom no ha renunciat tampoc a establir la cronologia dels textos : la llista dels fragments, del més antic al més modern, és donada a les pàgines 6-11, amb breus notícies sobre la redacció i contingut de les obres, i tot enviant als capítols en què llurs fragments són classificats. Aquests formen un conjunt de trenta-tres, des de la pèrdua d'Espanya (segons la *Continuatio Isidoriana Hispana ad Ann. 754*, que és el text més antic que figura al llibre), fins a Alfons X *el Savi* (segons el *Liber illustrium personarum* de Juan Gil de Zamora). S'hi troben, entre altres, el *Memoriale Sanctorum* d'Eulogi, les cròniques *Albeldense*, *Adefonsi Imperatoris*, la *Historia Compostelana*, els *Gesta comitum barcinonensium* i les històries del Tudense i Ximenes de Rada. Ultra una carta del Cid contestant-ne una altra de desafiament del Comte de Barcelona, hi ha alguns episodis de la nostra història : orígens llegendaris del comtat barceloní, Ramon Berenguer IV de Barcelona, Pere I, Jaume I i Alfons II de Catalunya-Aragó. Cada episodi va precedir d'una breu introducció de caràcter històric i la indicació de l'edició que forneix el text. Després dels textos, hi ha algunes notes, d'interpretació generalment històrica.

A.-M. BADIA i MARGARIT

ALWIN KUHN : *Romanische Philologie. I : Die romanischen Sprachen*. Bern, A. Francke AG-Verlag, 1951. 464 pp. («Wissenschaftliche Forschungsberichte», Geisteswissenschaftliche Reihe, VIII.)

On sait que l'éminent romaniste de Marbourg, aujourd'hui à Innsbruck, dirige, depuis plus de trois lustres, le supplément bibliographique de la *ZRPh*. Supposer que son activité s'épuisait à coordonner les dépouillements, à en classer les données, à établir et à mettre en forme un plan d'ensemble, c'eût été une erreur. Cette tâche, qui est impressionnante si l'on considère les vastes cadres du domaine surveillé et les difficultés de l'heure, cette tâche de bibliographe se doublait chez M. Alwin Kuhn de l'intérêt du savant auquel rien ne doit échapper, aucun phénomène étudié, aucune publication parue. Ce livre vient le prouver : il a eu pratiquement connaissance de tout, et il a tout lu, tout situé. L'universalité de sa vigilance et la précision avec laquelle elle se manifeste ici forcent l'admiration.

L'exposé se divise, assez naturellement — car on ne voit pas quelle autre division eût mieux servi le but de l'ouvrage —, en une partie introductive consacrée aux problèmes de portée générale, et en une seconde partie renfermant les chapitres monographiques, qui embrassent plus des trois quarts du volume. Le premier chapitre (p. 12-40) est consacré à la «Linguistique